

CZU:821.135.1-31(478).09

[https://doi.org/10.52505/1857-4300.2023.2\(320\).04](https://doi.org/10.52505/1857-4300.2023.2(320).04)

FRACTURI IDENTITARE ȘI RECUPERĂRI ÎN ROMANUL „WOLDEMAR”, DE OLEG SEREBRIAN

Nadejda IVANOV

Doctor în filologie

E-mail: ivanovnadejda1@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0451-444X>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM (Chișinău)

IDENTITY FRACTURES AND RECOVERIES IN THE NOVEL “WOLDEMAR” BY OLEG SEREBRIAN

Abstract

This article analyzes the itinerary of the recognition of personal identity in the context of an existential, ontological collapse of the protagonist Woldemar. His memories and grandmother Marta's letters, placed face to face like mirrors, narrate and constellate the events of his life, elucidating the cause of the crisis and identity uncertainty of the adult Woldemar. By discerning the guiding depths of consciousness, several doors of the dark past and several layers of trauma are opened: of parents, grandparents and the entire Bucovina annexed to the USSR. In this way, the hermeneutic investigation captures the cause of the identity fractures of the protagonist, the artistic ways of recovering the values and human essence, the contradictions between the maternal imagos and the figure of the father (grandfather), the ideological conjuncture of blurring the personality, the condition of the individual in a totalitarian society. At the same time, is investigated the importance of saying memories and recollections through writing, as a way of resisting the individual to the totalitarian system. Through *logos* takes place the ontological refoundation of the protagonist, the recovery of self-awareness, his individuality and his being value.

Keywords: literary character, identity fracture, national identity, memories, being.

Rezumat

În articolul de față se analizează itinerarul (re)cunoașterii identității personale în contextul unui colaps existențial, ontologic al protagonistului Woldemar. Amintirile lui și scrisorile bunicii Marta, puse față în față ca niște oglinzi, narează și constelează evenimentele din viața acestuia, elucidând cauza crizei și incertitudinii identitare ale adultului Woldemar. Deslușind adâncurile diriguitoare ale conștiinței, se deschid mai multe uși ale trecutului întunecat și mai multe straturi ale traumei: ale părinților, ale bunecilor și ale Bucovinei anexate la URSS. În acest fel, investigația hermeneutică psihanalitică

surprinde cauza fracturilor identitare ale protagonistului, contradicțiile între imago-urile materne și figura tatălui (bunelului), modalitățile artistice de recuperare a valorilor și a esenței umane, conjunctura ideologică de estompere a personalității, condiția individului într-o societate totalitară. În același timp, se investighează importanța rostirii amintirilor și a rememorărilor prin scris ca modalitate de rezistență a individului în fața sistemului totalitar. Prin *logos* are loc reîntemeierea ontologică a protagonistului, recuperarea conștiinței de sine, individualitatea și valoarea sa ființială.

Cuvinte-cheie: personaj literar, fracturi identitare, identitate națională, amintiri, ființă.

Woldemar, de Oleg Serebrian, este un roman de analiză psihologică a individualității protagonistului cu același nume, care, pentru a găsi cauza și originea diferenței în raport cu ceilalți, face recurs la amintirile sale din copilărie. Deși este un student eminent al Institutului Secenov, cu rezultate impecabile, cu promisiunea unui viitor strălucit în față, Woldemar trăiește dintotdeauna o ruptură în interiorul ființei, un trecut încetșosat, cu o multitudine de drame, traume personale, familiale și colective, întrebări și incertitudini. Singura modalitate de a se raporta la sine este „întoarcerea către interioritate” (Erich Kahler), să se chestioneze, să formuleze întrebări asupra trecutului familiei din care provine, să-și explice cauza unor afecte și stări recurente. În această cheie, personajul romanului începe un proces anevoios de cunoaștere de sine, reconstituindu-și identitatea din fragmentele de amintiri vii ce pulsează în ființa sa, lăsând vocea copilului să fie tot mai dominantă prin autenticitatea gândirii și simțirii în firul narării.

Cu o altă perspectivă obiectivă și echidistantă în evocarea portretului băiețelului Woldemar și a copilăriei acestuia, contribuie, prin scrisori, bunica Marta, cea *mai mamă* dintre toate mamele lui. Ambii reușesc să restabilească diacronic evenimentele din *pruncenia* acestuia, ilustrând modul și mediul de formare al personalității, specificul ființei acestui copil deosebit și cauza diferenței vădite dintre el și ceilalți: „(...) narațiunea nu va fi cea a unui copil de 7-8 ani, protagonistul celor întâmplate, adică eu cel de atunci, ci a unui matur. Sunt conștient de faptul că, în pofida efortului meu de a fi cât mai echidistant față de mine însumi, cât mai fidel în relatarea celor petrecute și a sentimentelor pe care le aveam, adevărul poate fi altul. Îmi dau seama că orice amintire, mai cu seamă amintiri atât de precoce și îndepărtate, sunt rodul unor prelucrări, purificări, interpretări și adaptări succesive. Acesta a și fost motivul pentru care am rugat-o pe bunica mea, mama Marta, să scrie la rândul ei tot ce ținea de mine așa cum eram eu atunci” (Serebrian, 2019, p. 8). Exercițiul acestei *psihonarațiuni* (Corin Braga), examinări lăuntrice a sinelui, devenea un imperativ al zilei de azi, pentru că, odată cu înțelegerea firii, protagonistul își definește identitatea personală, relațională, culturală, ulterior, proiectând un sens al existenței, lipsa căruia în timpul aflării la facultate i se pare tot mai apăsător și evident, simțindu-se „un mort în viață”:

„Îmi făceam cu o cadență matematică datoria de mort viu. (...) Nimic nu doare mai tare decât un suflet mort reanimat” (p. 10). Cu alte cuvinte, viața i se părea o taină ce zvâcnea și alimenta ființa cu niște conținuturi necunoscute ale psihicului, stări de frică impersonală, de insecuritate, de alarmă pentru *ceva* ce venea dincolo de corpul și existența sa. Redescoperind *copilul interior*, va recunoaște momentul când s-a produs fractura, disocierea psihicului, altfel spus – complexul de traume. Carl Gustav Jung ne explică: „Complexul nu se află sub controlul voinței și din acest motiv posedă calitatea autonomiei psihice. Autonomia sa constă în puterea de a se manifesta independent de voință și chiar în opoziție directă cu tendințele conștiente: se impune tiranic asupra minții conștiente. Explozia de afecte îl invadează complet pe individ, vine către el ca un dușman sau ca un animal sălbatic. Am observat frecvent că afectul traumatic tipic este reprezentat în vise ca un animal sălbatic și periculos – o ilustrare șocantă a naturii sale autonome când este separat de conștiință” (Jung *apud* Kalsched, 2021a, p. 29). Spre finalul romanului, descoperim că acest afect traumatic în inconștientul lui Woldemar ia înfățișarea unui șarpe ce-l îndeamnă să privească în interiorul ființei dacă vrea să se cunoască cu adevărat „Toți cred că pot privi în afară. Și toți greșesc. Ceea ce-și închipuie ei că văd e doar în ei înșiși. (...) Realizam cu groază că eu ca băiat pe nume Woldemar Skawronski nu existasem niciodată! Eram doar o imagine proiectată în mintea șarpelui albastru, era visul lui de a fi om. Ceva se revoltă în mine cu putere. Era probabil conștiința mea atacată de această înfiorătoare revelație” (p. 270). Precum elefantul înghițit de șarpele boa din *Micul Prinț*, întreaga sa viață era „absorbită” de „defectele” vremurilor de restriște ale ideologiei sovietice, unde copilăria lui Woldemar, împreună cu tot neamul său, n-au fost nicicând „cele adevărate”, ci doar proiecții ale ochiului malefic și stăpânitor al puterii sovietice. În acest fel, pentru a-și desluși adâncurile diriguitoare ale conștiinței, avea nevoie să înțeleagă, de la început, *cine* îi structurează ființa, cine sunt oamenii, care sunt evenimentele, momentele ce-i populează trecutul și i-au arcurit individualitatea, să se revadă în ipostaza de copil, întrucât „Copilul ca simbol nu reflectă realitatea exterioară, ci, mai degrabă, *realitatea interioară a psihicului*” (Asper *apud* Kalsched, 2021b, p. 85).

Adultului Woldemar îi revine o sarcină extrem de anevoioasă și periculoasă, să deschidă mai multe uși ale trecutului întunecat și mai multe straturi ale traumei. Odată coborât în amintirile latente ale psihicului, protagonistul își recunoaște ființa-i „încarcerată” într-o suită de drame: ale părinților, ale buneilor și ale întregii Bucovine anexate la URSS. Fiind un copil extrem de sensibil și empatic, cu o gândire matură și curajoasă ce o depășește și pe cea a unui adult, el vede dincolo de aparențe, simte că tăcerea și resemnarea adulților „găzduiește” o mare durere ce „le-a înghețat” ființa și vitalitatea. Astfel, copilăria lui Woldemar este constituită dintr-o suită de „cioburi de destine” ale familiei,

adunate toate în jurul uneia și aceleiași tragedii – ideologia sovietică ce a trecut prin viețile lor, sugrumându-le sensul, valorile moștenite, idealurile. Din acest punct ideatic, derivă tragedia existențială, personală a micuțului Woldemar: viața lui pare un „accident” al unei iubiri inacceptabile dintre o cetățeană a imperiului URSS și un cetățean al Germaniei, o relație „interzisă” de KGB, o nepotrivire ideologică: „Laura se îndrăgostise de Dietmar... Noi nu știam nimic despre relația lor. Ne-a informat despre toate Tudor abia când s-a iscat scandalul. Laura a fost chemată să dea explicații la KGB, iar Dietmar a fost rechemat din post. Încă nu știam că e însărcinată. Am aflat asta peste câteva săptămâni. (...) O iubea mult, asta cred, pentru că a luat-o de soție în pofida rezervelor inițiale ale familiei lui” (p. 155). „Părinții săi se numărau printre cei care nu credeau că ești fiul lui Dietmar” (p. 157). Așadar, la vârsta de 7 ani, copilul află absolut întâmplător, de la străini, că maică-sa l-a abandonat imediat după naștere, intenționând, de fapt, să-l avorteze, pentru a nu-și ruina planurile mari de carieră. În acea clipă, durerea pe care a resimțit-o acut dintotdeauna în sufletul său și-a găsit numele – abandonul: „I-am zis că luăm noi copilul în grija noastră. Înțelegeam bine circumstanțele. Era tânără, avea toată viața înaintea. Singură, cu un copil în spate, în condițiile de atunci, își punea cruce pe întreaga viață, la cariera la care aspira. Ai întors capul spre mine. O scânteiere dureroasă de reproș ți-a fulgerat în priviri. – Poate nu trebuia să faceți asta?” (p. 156). Întrebarea scurtă și retorică a băiețelului transmite tranșant că păcatul uciderii în sine nu a fost anulat sau micșorat odată cu înfierea lui, pentru că dorința mamei ca pruncul ei să nu fie, să nu existe a fost și rămâne miezul personalității sale. Așa începe întreaga narațiune a ființării sale. Neiubirea și abandonul matern provoacă în sufletul copilului „*trauma relațională*”, pentru că apare chiar în primele relații de atașament, cele dintre prunc și mamă. Atunci când lucrurile stau destul de prost în această relație primară, pruncul se disociază, iar acest lucru întrerupe procesul normal prin care copilul mic se ființează în dialogul cu acel altul al relației” (Kalsched, 2021b, p. 39). În acest fel, înainte ca pruncul să aibă șansa să-și creeze lumea sa interioară prin relația afectivă maternă, ea a fost fragmentată prin negare, respingere, întrucât „sufletul nu se poate întrupa, nu poate să rezide în trup sub forma unui principiu divin/uman al susținerii interioare” (*ibidem*, p. 40). Singurul reper afectiv vor deveni bunicii Filip și Marta.

După ce Woldemar, copilul nedorit, se naște, el va fi înfiat de sora Laurei – mama Iuliana, un produs excelent al educației sovietice: o femeie robustă, puternic masculinizată, vânjoasă, rezistentă la toate greutățile fizice și psihice, urâște bărbații pentru privilegiile lor sociale, maternitatea, feminitatea, deoarece o fac instant neprotejată și vulnerabilă. La rândul său, mama Iuliana perpetuează și ea o traumă a abandonului, pierderea pentru totdeauna a afecțiunii și a protecției materne atunci

când mama sa, „dușmanul poporului”, a fost ridicată și deportată de autoritățile URSS: „A fost un copil rănit Iuliana. Crescută fără dragoste, nevoită să poarte în tăcere stigmatul de a fi fiica unui preot și a unei «baroneze nemțoaice» trimise în surghiun, izolată de către profesori, ocolită de colegi. Era singura în clasă care nu fusese acceptată în comsomol, deși era printre cei mai buni elevi” (p. 21). Mai mult, pentru ea, mama nu se va întoarce niciodată din surghiun, pentru că aceasta din urmă revine cu altă fetiță – Laura, născută acolo, în Muinak. Plânsul copilului ei interior n-a încetat niciodată, iar pentru a rezista încercărilor psihice prea grele pentru un copil „și-a împietrit inima”, devenind insensibilă la tot ce înseamnă cruzime și nedreptate: „Era rece cu mine și cu Filip, dar mai ales cu prietenii mei. Îmi îngheța inima uneori din pricina reacțiilor pe care le avea la cele spuse de Amanda ori de doctorul Șvet” (p. 22). În acest fel, „caritatea” de a-l înfia pe Woldemar, fiul nedorit al surorii ideale în toate, se traduce ca un acces de ură și furie față de viața sa ratată și „ajustată” mai întotdeauna la cruzimea realității. Toate complexe traumatiche, furii și frustrări ale Iulianei, adunate de-a lungul copilăriei ei, vor deveni condiții de viață pentru Woldemar. Această mamă, „fiică” a regimului sovietic, știe că violența fizică, psihică și îndoctrinarea copilului sunt modalități veritabile, verificate pe propria piele, de a pregăti un copil pentru viața dură a omului adult: „Admiteam deja atunci că nu erau doar niște acte gratuite de agresivitate nativă, niște impulsuri cauzate de cine știe ce genă atavică ajunsă din sălbăticie, dar cred că le-am înțeles geneza abia mai târziu: nu mă bătea pe mine! Pe cine? Poate pe bărbați în general, sau pe mama Marta, cu care aveam o oarecare asemănare și de care eram foarte legat, sau, foarte probabil, pe Laura” (p. 93).

Cea din urmă mamă a lui Woldemar, din acest lanț al dramei familiale, este mama Marta, „Prima și cea mai bună mamă a mea era mama Marta. Dânsa e bunica mea și am reținut bine asta. Aflasem repede că există mame mai adevărate și mai puțin adevărate” (p. 36). Marta se desprindea din familia nobilă Randa, e sora lui Alex, personajul literar din următorul roman al lui Oleg Serebrian – *Pe contrasens*. E ruptă și ea, oarecum, de matricea sa familială din cauza căsătoriei inacceptate cu Filip: „Eram o puștoaică nebunatică, îndrăgostită orbește, decisă să rup pentru iubirea ei cu oricine și orice – familie, credință, trecut, viitor. Mă tem că asta era întrebarea ta: eram cu adevărat religioasă în momentul în care am făcut acel pas? Cel puțin așa intuisem eu, pentru că am avut senzația că te-ai apropiat de multe ori de tema asta, «a rupturii»” (p. 54). Ulterior, ea a fost deportată și ruptă de noua sa familie, de soțul Filip și fiica sa Iuliana, de viața pe care tocmai și-o reînnoa. Cu toate acestea, dragostea și încrederea neclintită în Dumnezeu i-a menținut sufletul integru și blând, iertând. Bunica își iubește nepotul încă de la primele semne de sarcină a Laurei, era gata chiar să-l înfieze numai pentru a-i păstra viața, act prin care, implicit și involuntar, devine complice la consolidarea unei traume profunde în sufletul lui Woldemar. Dar dragostea bunicii n-o înlocuiește pe cea maternă,

sentimentul sumbru și obsesiv de neapartenență unei familii accentuează criza sa existențială, ontologică și frica de abandon, de umilință, de violența „din oase”, știind că, în orice moment, mama Iuliana „cu actele în regulă pe el” îl putea sustrage din acest mediu confortant al bunicilor și să-l reîntoarcă în „coșmarul” vieții ei.

În acest fel, fiecare dintre femei, cu excepția Laurei care-l uitase definitiv, încerca, prin apropierea și *salvarea de la moarte* a lui Woldemar, să supraviețuiască condițiilor teribile de viață a individului sugrumat de regimul totalitar comunist, rămas fără sens, fără reper moral și existențial. Copilul venea în viețile lor să le trezească sentimentul de dragoste față de sinele oprit subit din eferescența timpului, din devenirea firească, armonioasă în raportul afectiv cu ceilalți. Prin intermediul copilăriei lui Woldemar, ele încercau să-și reevalueze trecutul și speranțele viitorului spulberat de ideologie: „Tu ai fost zidit așa cum ești de trei femei. Trei femei incredibil de diferite din toate punctele de vedere – ca vârstă, ca viziuni, ca valori, ca aspirații. Prima a fost Marfina, țărâna bătrână și blajină, cu poveștile ei, cu graiul molcom bucovinean, cu rânduilele ei patriarhale, așezate. Eram apoi eu, o femeie între două vârste, o așchie rătăcită a vechii nobilimi habsburgice, care-și retrăia cu o tenacitate masochistă drama vieții dintr-o lume demult apusă, o lume care poate nici măcar n-a existat vreodată cu adevărat așa cum mi-am închipuit-o și ți-am descris-o. Apoi, Iuliana, femeia tânără, viguroasă, autoritară, neîmplinită. Fiecare dintre noi te-a vrut altceva, și-a proiectat pe tine năzuințele ascunse. Inconștient, am vrut să renasc prin tine, să retrăiesc cu ajutorul tău o altă viață. Am greșit amarnic, desigur. Viața ta, valorile tale, concepțiile existențiale trebuiau să fie altele decât cele la care râvnise cândva o tânără din epoca interbelică. Iuliana? Cred că voia să te vadă bărbatul care n-a fost. Greșise și dânsa la fel de mult ca și mine, pentru că ea nu avea cum să știe ce e un bărbat. Dintre noi trei Marfina a vrut să te vadă pe tine însuși. Ea a fost singura ta întâlnire scurtă cu normalitatea...” (p. 99). În acest sens, ajungem la concluzia că fiecare dintre personajele feminine se simțea prizonier în propria viață odată cu smulgerea din sânul familial ocrotitor. De aceea, îl percepeau pe Woldemar o proiecție a *copilului* lor *interior* nedreptățit, ce i-ar oferi, acum, rara șansă de realizare a dorințelor suprimate, devenind, prin el, libere de *a fi*, de *a deveni*, de a se revanșa în fața condițiilor oprimante ale timpului. Pare că de aici apare și spaima lui inoculată de a crește, de „a se elibera” de sindromul lui Peter Pan, de a fi adultul ce-și „trădează” mamele care și-au implantat în el, ca într-un pământ fertil, viața: „În fiecare adult, spune Jung, se ascunde un copil – un copil etern, ceva care devine, care nu este niciodată terminat și care cere neîncetat grijă, atenție, educație. Aceea este partea personalității umane care își dorește să se dezvolte și să devină întreg” (Jung *apud* Kalsched, 2021b, p. 84). Astfel, pe umerii unui copil fragil, extrem de sensibil și empatic se lasă durerea unei lumi în derivă (drama familială și Bucovina sovietizată), a unor femei trecute prin măcelul istoric al regimului ideologic sovietic. În acest fel, lumea lui interioră este invadată de dureri sufletești, regrete, frustrări,

obsesii, frici, presentimente ale morții, tânguieți pe care le *aude* în adâncul ființei, venite toate dintr-un inconștient colectiv al neamului său fracturat. Cu toate acestea, *gardianul său interior*, ca și în cazul protagonistului Isai din romanul *Zbor frânt*, de Vladimir Beșleagă, este bunelul. Pentru Woldemar, bunelul Filip pare a fi singura ființă care-i însuflă, prin prezența sa, siguranță, demnitate, noblețe, ca păstrător al ordinii, al legii, al rezistenței, al consecvenței și al continuității strămoșești, altfel spus, e un simbol al masculinității patriarhale într-o „lume pe dos”.

Dincolo de mamele care i-au definit personalitatea lui Woldemar, ele însele jertfe ale mașinăriei ideologice, protagonistul, în narațiunea ființării sale, recunoaște întreaga dramă a Bucovinei. Regimul totalitar comunist s-a infiltrat profund în toate sferile socio-umane, ajustând istoria, cultura, limba, identitatea personală și națională la propaganda ideologiei comuniste, astfel încât lumea în care se regăsea copilul îi părea o farsă, un joc absurd în care el nu-și găsea locul și rostul. Se simțea în siguranță doar în vremurile de mult apuse ale lumii interbelice povestite de bune și în intimitatea imaginarului său.

Confruntarea directă a lui Woldemar cu societatea și teroarea regimului politic are loc în momentul în care merge la școală, în clasa întâi. Colegii și învățătoarea îi păreau ființe ciudate, insensibile, cu gândire și atitudine șablonată, obtuză. Pentru învățătoare, copiii se împărțeau în buni și „complicați”, „suspecți”. Protagonistul înțelege rapid că umilința, violența, cruzimea sunt limbajele educației care au fracturat-o cândva pe mama Iuliana. Aici, în școală, se educă „omul nou”, depersonalizat, un mancurt docil sistemului. Astfel, cu puțin timp înainte de a merge pentru prima dată la școală, presimte întregul calvar al „maturizării”: „Noaptea m-am ridicat de câteva ori la geam, privind printre ramurile stufoase ale nucului la cerul primelor ore de toamnă. Eram cuprins de o frică feroce de necunoscut, dar și de un regret violent după anii trecuți. Ceva-mi spunea că anii cei mai buni s-au consumat în acea noapte, că în viitor s-ar putea să mai fie doar niște clipe, niște zvâcniri rătăcite de bucurie, dar în rest va fi o luptă continuă, pentru care nu mă simt deloc pregătit. Conștientizam pentru întâia oară atât de deslușit ce frică îmi era de maturitate” (p. 168). Singura modalitate de a-și păstra limpezimea simțirii și luciditatea gândirii era să se retragă în intimitatea sa, singura nepângărită: „Prima lună de școală a fost cea mai grea. Sufeream mult din cauza regimului, dar cel mai greu îmi era să suport atâtea ore în societatea cuiva. Efortul de a mă controla în permanență mă consuma efectiv. Așteptam recreațiile pentru a găsi undeva vreun loc retras, pentru a fi măcar un minut cu mine însumi. (...) O altă soluție era să-mi cer voie la toaletă în timpul orelor. Asta mă scutea și de problema folosirii toaletelor din curtea școlii în timpul recreațiilor, când acestea erau suprasolicitate. Acest «colectivism» al folosirii toaletelor mi se părea o practică sălbatică, era ceva insurmontabil pentru mine” (p. 174).

Fericirea pentru copiii regimului însemna „să ajungi artist celebru, să trăiești ca Lenin, să mori ca Zoia Kosmodemeanskaia”, nicidecum dragostea sau devenirea umană și profesională. Răspunsul colegei lui Woldemar din clasa întâi precum că dragostea ar fi pentru ea fericirea i s-a părut învățătoarei cel mai nostim și bizar răspuns. Dragostea, în accepția învățătoarei, este un cuvânt indecent, impropriu simțirii unui elev sovietic și, în general, e indecent de a fi pronunțat în public. Dragostea, de fapt, e sentimentul cel mai dușmănit și urât de politicile ideologice comuniste, întrucât trezește omului emoție, sensibilitate, atașament, sentimentul de apartenență, de protecție, apărare și nesupunere. Dragostea și toate derivatele ei (bunăvoința, mila, iertarea, sprijinul emoțional, credința în Dumnezeu) au fost reduse la iubirea cu de-a sila a Tătuclui protector al marelui Imperiu, portretul căruia veghea în fiecare clasă. În accepția ideologiei, oricine iubește copiii trebuie să fie, în primul rând, violent, agresiv verbal și fizic cu ei, intimidându-i, făcându-i fragili și vulnerabili în fața autorităților politice. E un mecanism cunoscut de educare a „omului nou” și răspândit în educarea noii generații în societățile comuniste. Personajul Peter Gast din romanul *Trei ceasuri în iad* de Antonie Plămădeală amintește de o legendă a unei localități nordice, în care castelanul se ocupa cu răspândirea vrajbei și urii printre oameni: „Nici frații nu trebuiau să se iubească între ei. Nici între părinți și copii dragostea nu era îngăduită. Toți trebuiau să se vâneze și să se pârescă pentru orice urmă de bunăvoință ” (Plămădeală, 2013, p. 228). De fapt, era o parabolă pe care Peter Gast, identitatea ajustată la normele regimului comunist (în esență era Anton Adam) o spunea elevilor la deschiderea anului școlar. Mesajul încifrat nu avea cum să fie înțeles de toți elevii, conștiința cărora era deja deformată. În cazul romanului *Woldemar*, fetița Galea a intuit și a vociferat acest mare adevăr, acea lipsă acută a dragostei în școală, în familie, în societate, în viața ei de copil amenințat întotdeauna de criticile și batjocurile oricui: „Simțeam că ochii îmi joacă în lacrimi. Am vrut atunci să mă ridic și să le strig că anume Galea era cea mai aproape de adevăr, dar am tăcut, plecând capul ca un laș” (p. 222). Copiii, prin simțirea lor, descopereau lumea în care s-au născut lipsită de esență, de autenticitate, de credibilitate, de siguranță. Violența și frica indusă prin atitudinea agresivă a învățătorului le țineau locul. Maturizarea înseamnă deci acceptarea procesului de depersonalizare și falsul ca mod de viață. În acest context, cel care nu le acceptă ca formă de conviețuire era în afara acestui „mare joc al supraviețuirii”, de aceea, pentru Woldemar, fericirea este să rămână copil. În solitudine cu imaginarul său, băiețelul de 7 ani nu se simțea abandonat, ci, din contra, parte a unui mister infinit: „Eu aș fi fericit să rămân toată viața... copil. Cred că am scăpat un surâs tâmpit, pe care m-am grăbit să-l maschez frecându-mi nasul. Nici nu cutezam să mă uit în ochii cuiva de rușine pentru destăinuirea tocmai făcută, dar, spre surprinderea mea, în clasă continua să fie liniște, nu se auzeau nici râsete, nici comentarii, ci doar un fel de respirație încărcată de surprindere sau nedumerire: «El vrea să rămână copil...»” (p. 223).

Dincolo de contradicțiile insolubile între *eu* – mamă, *eu* – familie, *eu* – școală, copilul Woldemar se simte privat și de o identitate națională precisă și constantă.

„– Auzi, ma, eu sunt ucrainean?

– Așa ești trecut în acte.

– Dar prin ce se deosebește un ucrainean de un român?

– Vorbesc limbi diferite, au cultură diferită. Au și niște trăsături fizice, de aspect exterior, diferite.

– Atunci cum pot fi ucrainean dacă nu vorbesc limba ucraineană?

– O să înveți, numaidecât.

– Da, înțeleg, o să învăț, dar cum e posibil ca acum să fiu ucrainean și să vorbesc mai mult limba germană și română?

– De fapt, tu ești un amestec. Ești un pic ucrainean, un pic român, un pic german. Noi toți suntem un amestec.

– Și din aceste trei ați decis și ați ales să fiu ucrainean? Pentru că-s mai mult ucrainean.

– Pentru că locuind în Ucraina, s-a decis că e mai potrivit să fii ucrainean.

– Cine a decis?

– Noi.

– Eu nu cred că sunt ucrainean, ma, ai zis tu boțind buzele.

– Tu ce crezi că ești?

– Nu cred că ați decis corect, ma. Eu nu sunt ucrainean, ai obiectat tu pe un ton care nu admitea vreo concesie” (p. 101).

Ceea ce presimte și trăiește acut nu este verbalizat și nici explicat de nimeni. Niciun adult nu intuiește că în locul protecției obsesive prin ascunderea adevărului, băiețelul, care abia își formează identitatea, are nevoie de un adult asumat care să-i explice ce simte, cauza contradicțiilor între ceea ce povestesc bunei în apartamentul lor despre lumea apusă interbelică și realitatea din URSS, între ceea ce *este* ca identitate națională (român) și ceea ce e scris în actele oficiale (ucrainean), între masculin și feminin, între valorile promovate de bunei și cruzimea din familia Iulianeii, din societate; cauza datelor istorice eronate auzite în instituțiile publice. Cu toate acestea, devenind adult, protagonistul recunoaște singur că în societatea totalitară toate esențele și valorile fundamentale sunt prăbușite, că sistemul politic i-a desacralizat ființa, rupându-i toate lanțurile ce-l legau de identitatea sa culturală și națională, de fantasmеle și credințele religioase și mitologice, de reprezentările sensibile ale poporului său.

Cu trecerea timpului, Woldemar va învăța să accepte că incertitudinea identitară este un mod de viață al fiecărui individ din Bucovina sovietizată, care nu poate fi discutată sau contestată. Aici, viața pare amorfă, inconsecventă, suspendată într-un vid, căreia îi lipsește o piesă foarte importantă – sinele. De aceea, pentru a-și recupera ființa din teroarea incertitudinii identitare, la vârsta de 23 de ani, inițiază o analiză a faptelor de conștiință: „Nu știu cui anume i-am făcut promisiunea asta.

În orice caz, în noaptea cu pricina mi-a venit ideea să scriu despre această geneză a diferenței. Cred că eram deja perfect conștient că originea ei e în ceea ce Vâgotski numea «criza de la șapte ani». Toate drumurile în căutările mele anterioare mă duceau anume într-acolo, spre vârsta când mi s-a turnat și solidificat interiorul pentru totdeauna” (p. 12).

Procesul de rememorare a vieții sale prin scris îi conferă adultului Woldemar recuperarea sentimentului de apartenență familială și națională, o clarificare a fragmentelor caleidoscopice ale sinelui și o reîntemeiere ontologică într-un ax interior central:

„«Meditează sau stă la pândă?» mă gândii eu.

– Aștept trecutul.

– Trecutul nu vine niciodată, răspunsei eu. Îl aștepți în van.

– Greșești. Orice secundă care vine e trecutul. Cel care nu vine niciodată e viitorul” (p. 269).

Sub presiunea fluxului de memorie involuntară traumatizantă, trecutul devenise un surrogat al viitorului, viața și clipa spontaneității păreau un joc nesfârșit de oglinzi. Imaginea șarpelui dezgustător din visul său reprezintă expresia eului profund al personajului capturat în lumea subterană a psihicului său. Mai mult, șarpele este el însuși („Parcă începeam să disting vag că șarpele sunt chiar eu, iar băiatul de opt ani cu care m-am întreținut nu eram deloc eu, ci doar un vis”... (p. 270)), este *eul interior ostracizat*, nevalorificat, ne-trăit, ne-iubit, nemanifestat în lumea aceasta în derivă. Prin urmare, resuscitarea amintirilor, la nivel simbolic, ar fi și o tehnică de recuperare a identității autentice. De sub tăvălugul Patriei sovietice și a Partidului omniscient și omniprezent supraviețuiește vocea unui copil care povestește tragedia sa și a Bucovinei orfane.

În cele din urmă, constatăm că prin narațiunea ființării lui Woldemar, Oleg Serebrian surprinde în acest roman mai multe probleme-cheie: modul și mediul de formare a personalității acestuia, cauza diferenței vădite dintre protagonist și ceilalți, condiția individului într-o societate totalitară, starea Bucovinei sovietizate, falsificările și manipulările istorice, mutilarea identității umane și a conștiinței naționale. Pe lângă toate, scrisul, relatarea amintirilor din copilărie devin și un act de rezistență în fața sistemului totalitar ce-l impune pe individ să accepte „uniforma” *homo sovieticus* sau a mancurtului, ce se traduce drept o catastrofă ontologică a individului. Prin actul povestirii și al rememorării, protagonistul își redobândește dreptul de a fi liber, își recuperează individualitatea și valoarea sa ființială. Observăm, în același timp, că rostirea amintirilor înseamnă și o articulare a ființei prinse până atunci în învălmășeala evenimentelor de „educare” a „omului nou”, e un proces de deciptare a enigmei sinelui și a delimitării dintre *cine sunt* și *cine nu sunt*. Privirea în interior reprezintă deci o trezire din somnambulism colectiv la o luciditate deplină a cercetării individualității sale. Cu alte cuvinte, prin *logos* are loc reîntemeierea ontologică a personajului.

Referințe bibliografice:

KALSCHED, Donald. *Lumea interioară a traumei. Mecanisme defensive arhetipale ale spiritului personal*. București: Herald, 2021a.

KALSCHED, Donald. *Trauma și sufletul. O abordare psiho-spirituală a dezvoltării umane și a întreruperii sale*. București: Herald, 2021b.

PLĂMĂDEALĂ, Antonie. *Trei ceasuri în iad*. Ediția a IV-a. București: Editura Sofia, 2013.

SEREBRIAN, Oleg. *Woldemar*. Ediția a II-a. Chișinău: Cartier, 2019.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”.